

نقش عرفان امام خمینی (ره) بر مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان

ناصر اشرفی^۱، عبدالرضا مظاهری^۲، سید نادر محمدزاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۲

چکیده: در عصری که نیاز به قاعده‌مند ساختن نوع و میزان مشارکت زنان مسلمان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی هستیم، بهره‌گیری از عرفان امام خمینی (ره) و نقش آن بزرگوار در تکوین تاریخ و بازخوانی اندیشه‌های آن امام همام، دریچه‌ای است به سوی تاریخخانه شهبات وارده بر جواز مشارکت سیاسی- اجتماعی زنان و کشف نسبت میان نیاز امروز و فقه دیروز؛ چرا که پایبندی به فقه دینی، طریقت و شریعت جزء اصول دستیابی به هدف حقیقی خلقت آدمی یعنی کمال انسان می‌باشند. در شرایط کنونی، بازتعریف جایگاه زنان در جوامع اسلامی به‌ویژه در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی، یکی از الزامات پیشبرد عدالت اجتماعی و توسعه پایدار است. امام خمینی (ره) با تلفیق بینش عرفانی و درک دقیق از مقتضیات زمان و مکان، نه تنها حضور زنان در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی را مشروع دانسته‌اند، بلکه آن را ضرورتی برای رشد و تکامل جامعه اسلامی قلمداد کرده‌اند. این نگرش، برآمده از درکی عرفانی است که وظایف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی را به‌عنوان جلوه‌ای از عبادت و بندگی الهی تعریف می‌کند. از دیدگاه ایشان، نقش زن در جامعه تنها به‌عنوان محدود نمی‌شود، بلکه حضور آگاهانه و مسئولانه او در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی، مکمل وظایف او در خانواده است. حضرت امام خمینی (ره)، با اشراف کامل بر آموزه‌های اسلامی و با نگاهی دقیق از حیث مفهومی، رأی به حق زنان بر اشتغال در مشارکت سیاسی - اجتماعی داده‌اند و نه تنها آن را منع نکرده، حتی در بیشتر موارد اقتضای زمانه قلمداد کرده، بر حضور زنان در عرصه‌های مختلف انقلاب و کشور تأکید ورزیده‌اند. بررسی اندیشه‌های امام خمینی (ره)، به‌ویژه در حوزه عرفان و نگرش جامع ایشان به انسان، دریچه‌ای نو

^۱ دانشجوی دکتری عرفان اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره)، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

^۲ استاد تمام هیئت علمی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

mazaheri711@yahoo.com

^۳ استادیار گروه ادیان و عرفان، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

برای تبیین مشارکت زنان مسلمان در این عرصه‌ها فراهم می‌کند. عرفان امام خمینی (ره)، که بر مبانی توحید، کرامت انسانی و جایگاه انسان کامل استوار است، زنان را به‌عنوان محور تعالی معنوی و اجتماعی در کنار مردان می‌نگرد و بر نقش آن‌ها در ساخت و توسعه جامعه تأکید می‌کند ولی رسالت و غایت آمال نوع زن را در امور والاتری از جمله و به ویژه ایفای نقش فعالانه در تربیت جامعه اسلامی دانسته‌اند. در دید عرفانی حضرت امام خمینی (ره)، زنان می‌توانند نقش سیاسی - اجتماعی را در جامعه عهده دار شوند، اما این نباید موجب به فراموشی سپردن، انکار یا کم اهمیت پنداری وظایف اصلی زن شود؛ از این رو در عرفان حضرت امام (ره)، اسلام حضور و فعالیت زن را پایه‌آ اساسی فضای خانواده و محیط داخلی خانه می‌داند و ضمن آنکه بر این امر تأکید و پافشاری دارد، نقش و حضور او را در جامعه به عنوان فعال سیاسی - اجتماعی بی اثر ندانسته، بر نقش مهم و اثر گذار این حضور اصرار می‌ورزد. پژوهش حاضر، با رویکردی توصیفی - تحلیلی و استفاده از منابع معتبر اسلامی مانند قرآن کریم، صحیفه امام (ره)، و آثار پژوهشی مرتبط، به بررسی تأثیر مبانی عرفانی امام خمینی (ره) بر ضرورت مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان مسلمان پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که دیدگاه عرفانی امام، ضمن ارائه تصویری الهی از مقام زن، راهکاری عملی برای پاسخ به شبهات معاصر درباره نقش اجتماعی و سیاسی زنان ارائه می‌کند. این دیدگاه، با تأکید بر اهمیت نقش زن به‌عنوان انسان‌ساز، زمینه‌ساز تقویت بنیان‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی جامعه اسلامی است.

واژگان اصلی: امام خمینی (ره)، عرفان، سیاست، زنان، اجتماع.

مقدمه

امام خمینی (ره)، به‌عنوان یک عارف اسلامی برجسته، نگاه ویژه‌ای به مقام زن در عرفان و الهیات اسلامی داشته است. در عرفان امام، زن به‌عنوان بخشی از نظام خلقت و مظهر جمال الهی، نه تنها جایگاهی برابر با مرد دارد، بلکه نمادی از تجلی اسرار الهی محسوب می‌شود. این دیدگاه بر مبنای مباحث معرفت‌شناسی عرفانی و انسان‌شناسی الهی شکل گرفته است. لذا بهره‌گیری از بازخوانی اندیشه‌های عرفانی بنیان‌گذار انقلاب اسلامی دریچه‌ای است به سوی کشف نگاه دین مبین اسلام به عنوان راهبرد عملی جمهوری اسلامی ایران در حوزه زنان. چرا که پایبندی به فقه دینی، طریقت و شریعت برای نیل به هدف حقیقی خلقت آدمی یعنی کمال انسان، اولویت دارد. نگاه عرفانی، سیره عملی، سخنان روشنگرانه، و فتاوای راهگشای ایشان که با پایبندی کامل به اصول و مبانی دینی و در چارچوب حقوق شرعی مطرح شده است، راهنمایی ارزشمند برای نسلی است که به جایگاه واقعی زن و احترام به مقام او باور دارند. این نسل از محدودیت‌ها و بی‌عدالتی‌های سنتی که در بسیاری از جوامع به نام شرع بر زنان تحمیل می‌شود، رویگردان است و هم‌زمان از دیدگاه‌های افراطی کسانی که به بهانه تساوی حقوق، حتی تفاوت‌های طبیعی و فطری زن و مرد را نادیده گرفته و بنیان خانواده و اخلاق را متزلزل کرده‌اند، بیزارند. در این مقاله، با دیدگاه‌های مردی از نسل زهرای مرضیه (س) آشنا می‌شویم که زن را پرورش‌دهنده انسان و تجلی آرمان‌های بشری می‌داند و تأکید می‌کند که مردان به واسطه تربیت در دامن مادران به قله‌های کمال می‌رسند. به‌حدی که می‌فرمایند: اگر زنان شجاع و انسان‌ساز از ملت‌ها گرفته شوند، ملت‌ها به ورطه شکست و انحطاط خواهند افتاد. ایشان با روشن‌بینی خاص خود و بدون فاصله گرفتن از فقه و سنت‌های اصیل اسلامی، بر حقوق زنان در مشارکت در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی جامعه تأکید کردند و راه را بر سوءاستفاده‌ها و تبلیغات مغرضانه‌ای که این امر را تضعیف می‌کرد، بستند.

ضرورت و اهمیت پژوهش

دیدگاه امام خمینی (ره) درباره زنان، متأثر از بینش عمیق عرفانی و الهی ایشان، نگاهی جامع به جایگاه زن در ساختار سیاسی و اجتماعی جامعه اسلامی ارائه می‌دهد. از منظر امام، زن به‌عنوان انسان کامل بالقوه، دارای توانایی‌های روحی، معنوی و اجتماعی است که می‌تواند در عرصه‌های مختلف حیات بشری، نقشی اثرگذار و تحول‌آفرین ایفا کند. ایشان با تأکید بر مقام معنوی و انسانی زن، امکان مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان را به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از تعالی و تکامل جامعه اسلامی در نظر گرفته‌اند.

در دنیای امروز، با توجه به تحولات اجتماعی، گسترش ارتباطات جهانی و افزایش نیاز به عدالت جنسیتی، بازنگری در جایگاه زنان از منظر اندیشه امام خمینی می‌تواند پاسخی به چالش‌های نوین باشد:

۱. پاسخ به تغییرات فرهنگی و اجتماعی معاصر: امام خمینی (ره) بر این باور

بودند که زنان، با حفظ هویت دینی و فرهنگی خود، می‌توانند در برابر جریان‌های فرهنگی معارض ایستادگی کرده و به‌عنوان پاسداران ارزش‌های اسلامی، نقشی سازنده در تقویت هویت جامعه ایفا کنند.

۲. تقویت نقش زن در تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی: تأکید امام بر حضور فعال

زنان در عرصه‌های سیاسی، نشانگر اعتقاد ایشان به نقش محوری زنان در مدیریت و توسعه اجتماعی است. این دیدگاه، پاسخی مناسب به نیاز امروز جوامع اسلامی برای استفاده از ظرفیت‌های زنان در تصمیم‌گیری‌های کلان است.

۳. ارتقای توانمندی زنان در نظام ارزشی اسلامی: برخلاف نگاه‌های افراطی یا

تفریطی نسبت به نقش زن، دیدگاه امام خمینی (ره) بر اساس تعادل بین مسئولیت‌های خانوادگی و اجتماعی زنان پایه‌گذاری شده است. ایشان مشارکت زنان را نه تنها در تناقض با ارزش‌های اسلامی نمی‌دیدند، بلکه آن را ابزاری برای تکامل جامعه اسلامی و تحقق عدالت اجتماعی می‌دانستند.

بنابراین، دیدگاه عرفانی امام خمینی، ضمن ارائه الگویی مبتنی بر کرامت انسانی، پاسخ‌گوی نیازهای معاصر جامعه در زمینه تقویت مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان

است. این رویکرد می‌تواند به‌عنوان راهبردی الهام‌بخش در بازتعریف جایگاه زن در جهان اسلام و فراتر از آن مطرح شود.

در نهایت، اندیشه امام خمینی (ره) با تأکید بر وحدت انسان‌ها در مسیر کمال الهی و بازشناسی ظرفیت‌های معنوی و اجتماعی زنان، نقشی پیشگام در به‌کارگیری زنان در عرصه‌های سیاسی-اجتماعی ایفا کرده است. این دیدگاه می‌تواند به‌عنوان الگویی برای توانمندسازی زنان در جامعه امروز مورد بهره‌برداری قرار گیرد، به‌ویژه در مواجهه با چالش‌های نوین همچون تغییرات فرهنگی، مسائل عدالت جنسیتی، و مشارکت عادلانه در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی.

اهداف

- ۱- بیان اهمیت حضور زن در جامعه
- ۲- ضرورت حضور زنان در مشارکت سیاسی - اجتماعی
- ۳- بازگو کردن نقش امام خمینی (ره) بر مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان در جامعه
- ۴- تأثیر مهم زنان بر تحولات سیاسی - اجتماعی
- ۵- بیان بعضی از موانع حضور زنان در مشارکتهای سیاسی - اجتماعی

پیشینه پژوهش

کتاب‌ها و مقاله‌هایی به‌عنوان پیشینه‌ی این پژوهش وجود دارند که از آن جمله می‌توان به کتاب‌های زن از دیدگاه امام خمینی (۱۳۶۰)، در جستجوی راه از کلام امام دفتر سوم (۱۳۶۱)، کتاب سیمای زن در کلام امام خمینی (ره) (۱۳۶۹)، کتاب دیدگاه امام خمینی (ره) درباره جایگاه زن با محوریت شخصیت زهرا (س) (۱۳۹۰) و کتاب جایگاه زن در اندیشه‌های امام خمینی (ره)، طبیان، دفتر هشتم (۱۳۹۰) اشاره کرد. در تمام کتب فوق‌الذکر بحث زنان با مفهومی روشن از دید امام بیان شده است ولی آن‌طور که شایسته است تجزیه و تحلیل جامعی صورت نگرفته و نتیجه خاصی نیز بیان نشده است.

در بحث مقالات ارائه شده، عناوینی مشابه با این اثر وجود دارند که دارای برخی اشتراکات بوده ولی محتوا و رویکرد آنها با این اثر متفاوت می‌باشد. برای نمونه، حاجی

حسن، ملیحه و نادری، مهدی در مقاله خود با عنوان « مولفه های هویتی حاکم بر الگوی مطلوب زن در دیدگاه امام خمینی (ره) » در فصلنامه گفتمان سیاسی انقلاب اسلامی، زنان را بیشتر از جنبه هویتی مورد نقد و بررسی قرار داده، دیدگاه مدرنیته جهان امروز را در مقابل دیدگاه امام خمینی (ره) نسبت به قشر زن مورد بررسی قرار می دهد و هیچ اشاره ای به جنبه های مؤثر مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان در جامعه نمی کنند. سیدی در مقاله خود با عنوان « باز تولید پرسمان مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان در گفتمان انقلاب اسلامی » (۱۴۰۰)، به بررسی و تحلیل مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان به صورت مقایسه ای می پردازد و نتایج آن نشان می دهد که در پیش از انقلاب، مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان تنها براساس تناقض بین مشروطه و مشروطه مشروع بود که به گونه ای باعث حضور زنان در صحنه مشروطه مشروع گردید و یا در بحث حضور زنان در قضیه انقلاب سفید که در اصل، مبارزه بین سنت گرایی و مدرن گرایی بود. در مقاله زارع، مهدی و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان « بررسی مشارکت سیاسی زنان در فرآیند شکل گیری، تثبیت و تداوم انقلاب اسلامی ایران » بحث مراحل شکل گیری و تداوم انقلاب اسلامی مطرح و به این نتیجه رسیده است که نقش و مشارکت زنان در شکل گیری و تداوم انقلاب به سه شکل؛ مشارکت عمومی (بسیج وار)، مشارکت سستی و مشارکت مدرن بوده است. در مقاله « قدرت، جنسیت و شأن اجتماعی - سیاسی زن از دیدگاه امام (ره) » از حسنی، سید معصومه (۱۳۸۳) به بیان نگرش های نوین فمینیستی و بررسی جایگاه زن در قدرت سیاسی از دیدگاه فمینیست ها و مقایسه آن با دیدگاه امام خمینی (ره) پرداخته است. مقاله های اشاره شده به گونه ای از حیث محتوا شباهتی (شاید اندک) با اثر موجود دارند که به عنوان نمونه های عینی و مثال های حقیقی، نشانگر دیدگاه احیاگرانه امام (ره) در عرصه های حضور زن مسلمان در جامعه می باشند.

مشارکت سیاسی - اجتماعی

مشارکت سیاسی - اجتماعی عبارت است از « مجموعه فعالیت های ارادی، داوطلبانه، آگاهانه و فعالانه ای که اعضای یک جامعه به منظور تصمیم گیری و اداره امور اجتماع محلی خود و ارزیابی اقدامات به صورت خود انگیخته و سازماندهی شده،

شرکت نموده و به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در شکل دادن حیات سیاسی و اجتماعی خود و تقبل مسئولیت‌های سیاسی، مدنی انتخاب فرمانروایان و نظایر آن سهم می‌شدند.» (میر محمدی، ۱۳۷۷: ۱۰-۹)

و در تعریفی روش‌تر، هدف از مشارکت سیاسی آن است که انسان به تنهایی و مستقل یا با دیگران و به عنوان عضوی از یک گروه و تجمع، برای در دست گرفتن حکومت از طریق تشکیل قوای مقننه و مجریه تلاش کند و برای اشغال یکی از مناصب بالای حکومتی در بخش اجرایی یا قانونگذاری و بکوشد و به تنظیم سیاست‌های کلی و جزئی حکومت در داخل و خارج بپردازد و یا در تنظیم آن مشارکت نماید و سیاستها و تصمیمها و عملکردهای قوا را زیر نظر داشته و به نقد یا تأیید آنها همت گمارد و به ایجاد گروه‌های سیاسی و شرکت در آنها مبادرت جوید؛ اینگونه فعالیتها دارای جلوه‌ها و مجال‌های متنوعی است که برخی از آنها عبارتند از:

- اهتمام به اطلاع از عملکردهای دولت و پیگیری آنها و آشنایی با آرا و مواضع سیاستمداران در امور همگانی امت و جامعه و اتخاذ موضعی آشکار در تأیید یا انتقاد یا مخالفت نسبت به جریان امور؛

- اظهار نظر مستقیم در امور همگانی؛

- مشارکت در انتخابات پارلمانی و شهرداری و انتخاب اشخاص مناسب و واجد صلاحیت برای انجام مسئولیت‌های پارلمانی و شهری؛

- آمادگی برای قبول منصب وکالت در مجلس و شهرداری و نامزدی برای انتخابات مربوط به آنها؛

- بنیانگذاری احزاب و جنبش‌های سیاسی، قانونی و رهبری آنها یا مشارکت در رهبری آنها؛

- وابستگی به احزاب و جنبش‌های سیاسی و پرداختن به فعالیت‌های حزبی - سیاسی؛

- آمادگی برای قبول مسئولیت‌های بزرگ اداری و وزارتی؛

- آمادگی برای تصدی ریاست حکومت در جامعه مسلمانان. (شمس

الدین، ۱۳۷۶، صص ۲۰، ۲۱)

از آنجا که شرع مقدس اسلام، زن را در مقابل دین و جامعه بی طرف و منفعل قرار نداده است و توصیه های کتاب و سنت در این زمینه مرد و زن را دربرمی گیرد و تنها اختصاص به مردان ندارد، زن می تواند نقش خود را در جامعه و در میان اقشار مردم ایفا نموده، برای برآوردن نیازها و حل مشکلات تلاش نماید و به هنگام ضرورت، حتی مسؤولیت حکومتی بپذیرد و فرمان خدا نیز مؤید مسؤولیت پذیری است و بلکه بالاتر از آن، این امر را یک تکلیف برزن و مرد مسلمان می داند و چنین می فرماید: «وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (توبه / ۷۱)

ابعاد مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان از منظر امام خمینی (ره)

۱) دخالت در مقدرات اساسی مملکت، سیاست و حکومت

نگاه عرفانی امام خمینی (ره) به مسائل اجتماعی و سیاسی، از جمله مشارکت زنان در مقدرات اساسی مملکت، سیاست و حکومت، ریشه در مبانی فکری و دینی او دارد. ایشان بر اساس آموزه های اسلامی و دیدگاه های عرفانی، انسان را دارای کرامت و شأن الهی می دانست و بر این اساس نقش و جایگاه زنان را در تحولات اجتماعی و سیاسی مورد توجه قرار می داد.

امام خمینی (ره) به طور خاص بر این باور بود که زنان نه تنها باید در امور سیاسی - اجتماعی حضور داشته باشند، بلکه مشارکت آن ها در تصمیم گیری های کلان جامعه می تواند زمینه ساز رشد و تعالی اجتماع باشد. به عقیده او، زنان مسلمان در عین حفظ ارزش های اسلامی، توانایی ایفای نقش های اساسی در مقدرات کشور را دارند. برخی از شواهد نگاه عرفانی و عمیق ایشان به این موضوع عبارتند از:

۱- نگاه برابر به انسانیت زن و مرد: امام کرامت انسانی را برای زنان و مردان یکسان

می دانست و معتقد بود که تفاوت های جنسیتی نباید مانع ایفای نقش اجتماعی زنان شود.

۲- تشویق به مشارکت اجتماعی و سیاسی: در بیانات ایشان بارها تأکید شده که زنان در کنار مردان می توانند در تصمیم گیری های کلان و سرنوشت ساز جامعه شرکت کنند.

۳- ارتباط با آرمان های الهی: امام خمینی معتقد بود که حضور زنان در عرصه های اجتماعی و سیاسی می تواند وسیله ای برای تحقق اهداف الهی و عرفانی در جامعه باشد.

به طور کلی، نگاه عرفانی امام خمینی به زنان، برخاسته از نوعی دیدگاه جامع و فراتر از مسائل جنسیتی صرف بود. او زنان را به عنوان عاملان تحول و پیشرفت جامعه می دانست و این امر را در عمل، به ویژه در جریان انقلاب اسلامی ایران، به خوبی نشان داد. در نهایت، می توان گفت نگاه ایشان به مشارکت زنان در مقدرات اساسی مملکت، نه تنها محدودکننده نبود، بلکه آن را بخشی از وظایف انسانی و اجتماعی زنان مسلمان می دانست.

با این بیان، به وضوح روشن و مشخص می شود که دخالت در مقدرات اساسی مملکت و به تبع آن در اداره حکومت که حضرت امام(ره) دخالت در آن را واجب بر زنان دانسته اند - نماد با ارزش دخالت در ساختار و اساس حکومت است که حضرت امام(ره) اهتمام به تشکیل حکومت را از اصول، و حفظ نظام اسلامی را بالاترین مصلحت می دانند و بر این اساس، نسبت به زنان این مملکت چنین می فرمایند: " شما باید در صحنه ها و میدان ها آن قدری که اسلام اجازه داده، وارد باشید. مثل انتخابات که امروز عملی است که باید انجام بگیرد و صحبت روز است در ایران. خانم ها همان طوری که مردها فعالیت می کنند برای انتخابات، خانم ها هم باید فعالیت بکنند برای اینکه فرقی مابین شما و دیگران در سر نوشتتان نیست. سر نوشت ایران، سر نوشت همه است. یعنی آن قدری که اسلام خدمت به شما کرد، به مردها آن قدر خدمت نکرد. اسلام، شما را حفظ کرد و شما متقابلاً اسلام را حفظ بکنید... " (امام خمینی، ج ۱: ۱۸۰)

(۴۰۳)

اوج نقش حضرت امام(ره) بر مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان در همین جمله معروف است که می فرمایند: "زن باید در مقدرات اساسی مملکت دخالت کند." (امام خمینی، ج ۶: ۳۰۰-۲۹۹)

شاید در اینجا این پرسش در ذهن خطور نماید که؛ دخالت زنان در مقدرات اساسی مملکت تا چه اندازه است؟ در پاسخ باید به این نکته اشاره کرد که منظور از جواز مشروعیت زمامداری و حاکمیت زن، حاکمیت مطلق و ولایی نیست، که اینچنین حاکمیتی با حکم الهی و اعلام پیامبر یا امام قبلی صورت می پذیرد؛ بلکه حاکمیت در چهارچوب قانون و نهادهای حکومتی است که در آن حاکم، قدرت خویش را مطابق درک و میل خود بر مردم اعمال نمی کند، بلکه براساس نهادهای شورایی منتخب مردم عمل می کند.

از آنجا که حضرت امام(ره) همواره بیانگر اندیشه های دینی برای مردم بوده اند، در این خصوص نیز با بیانی رسا و گویا به اعلام نظر اسلام پرداخته، می فرمایند: "اسلام زن را مثل مرد در همه شئون دخالت می دهد. همه ملت ایران، چه زنان و چه مردان باید این خرابه ای که برای ما گذاشته اند بسازند. ایران با دست مرد تنها درست نمی شود. مرد و زن باید باهم این خرابه را بسازند." (امام خمینی، ج ۶: ۳۰۲-۳۰۰)

امام خمینی (ره) باز در این مورد می فرمایند. "امروز است که همه ی قشرها در مسائل خودشان، در مسائل کشورشان، در مسائل سیاسی دولت، دخالت می کنند. امروز است که تمام ملت، چه بانوان محترم و چه برادران، در سرنوشت خودشان دخالت می کنند." (امام خمینی، ج ۸: ۳۸۴)

زنان در قبل از انقلاب، بین دو رویکرد افراط و تفریط قربانی شده بودند. یک تفکر همان تفکری بوده که ریشه در جهان مادی غرب و مدرنیته داشت. این دیدگاه، زنان را به مثابه کالای قابل عرضه به مردان می پنداشت و آنان را در دست هوس بازان عماره پرست قرار می داد. امام در مورد این دیدگاه، بیانات صریحی داشته و می فرمایند: "قلم های مسموم خطا کار و گفتار گویندگان بی فرهنگ در این نیم قرن سیاه اسارت بار عصر پهلوی، زن را به منزله ی کالایی خواستند در آورند و آنان را که آسیب پذیر بودند به مراکزی کشاندند که قلم را یارای ذکر آن نیست. هر کس بخواهد شمه ای از آن

جنایات مطلع شود، به روزنامه‌ها و مجله‌ها و شعرهای اوباش و اراذل زمان رضاخان از روزگار تباه کشف حجاب الزامی به بعد مراجعه کند و از مجالس و محافل و مراکز فساد آن زمان سراغ بگیرد. رویشان سیاه و شکسته باد قلمهای روشنفکرانه‌ی آنان. وگمان نشود که آن جنایات با اسم «آزاد زنان و آزاد مردان بدون نقشه‌ی جهانخواران و جنایتکاران بین‌المللی بود.» (امام خمینی، ج ۱۲: ۲۷۴)

دیدگاه مقابل، دیدگاهی بود که به زن نگاهی متحجرانه داشت و ترجیح بر آن داشت که زن در کنج خانه و به دور از جامعه، سکنی گزیند که این رویکرد مانع از تحقق اهداف اسلام واقعی می‌شد. این تفکر فاقد فقه پویا در عنصر زمان و مکان بود. امام (ره) با ارزش‌گذاری بر زنان تشریح می‌کنند: "در هر صورت همان‌طور که حقوق مردها در اسلام مطرح است، حقوق زن‌ها [هم مطرح است]. اسلام به زن‌ها بیشتر عنایت کرده‌است تا به مردها. اسلام بیشتر حقوق زن‌ها را ملاحظه کرده‌است تا مردها. این مسائلی که برای زن‌ها قائل هستیم - حق رأی - دادن دارند، حق انتخاب دارند، حق انتخاب‌شدن دارند. همه اینها هست. تمام معاملات‌شان به اختیار خودشان است و آزاد هستند. در اختیار شغل آزاد هستند." (امام خمینی، ج ۶: ۴۳۶)

و در جایی دیگر امام (ره) تأکید می‌کنند: "ما مفتخریم که بانوان و زنان پیر و جوان و خرد و کلان در صحنه‌های فرهنگی و اقتصادی و نظامی حاضر و هم‌دوش مردان یا بهتر از آنان، در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند و از محرومیت‌هایی که توطئه دشمنان و ناآشنایی دوستان از احکام اسلام و قرآن بر آنها بلکه بر اسلام و مسلمانان تحمیل نمودند، شجاعانه و متعهدانه خود را رهانده و از قید خرافاتی که دشمنان برای منافع خود به دست نادانان و بعضی آخوندهای بی‌اطلاع از مصالح مسلمین به وجود آورده بودند؛ خارج نموده‌اند." (امام خمینی، ج ۲۱: ۳۹۸-۳۹۷)

از منظر عرفانی امام خمینی (ره) در نظام اسلامی، زن به عنوان یک عضو جامعه و با تکیه بر کرامت انسانی خود می‌تواند مشارکت فعال با مردان در بنای جامعه اسلامی داشته باشد. ایشان همواره بر این نکته تأکید می‌کردند که زنان این مملکت باید در سرنوشت خودشان دخالت داشته باشند. در نگاه نافذ ایشان، همان طوری که مردها باید در امور سیاسی دخالت کنند و جامعه خودشان را حفظ کنند، زن‌ها هم باید دخالت کنند

و جامعه را حفظ نمایند. زن‌ها هم باید در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی هم دوش مردان باشند.

رهبر کبیر انقلاب با دید الهی خود، مشارکت زنان در جامعه را نه یک حق، بلکه یک تکلیف و مسئولیت آنان می‌داند و بر این امر اصرار دارند که بانوان مسلمان ایرانی حق دارند در سیاست دخالت داشته باشند، و این دخالت را تکلیفی بر دوش بانوان تلقی فرموده، دین مبین اسلام را یک دین سیاسی دانسته، یک دینی که همه چیزش سیاست است، حتی عبادت‌ش.

حضرت امام (ره) در اکثر فرمایشات خود، همه تلاش‌ها و خیزش‌های انقلابی و اساس تمام حرکت‌ها در جریان انقلاب اسلامی را مرهون زنان دانسته‌اند و قبل از اینکه پیروزی بزرگترین انقلاب قرن را مدیون مردها بدانند مدیون بانوان می‌دانند و در صف انقلاب، بانوان محترم را جلوتر از مردان دانسته و اسباب شجاعت و جرأت مردان را، برخاسته از شجاعت و جرأت زنان بیان نموده و تمام زحمات را مرهون خانم‌ها در نظر می‌گیرند...

امام عظیم الشان همواره از در صحنه بودن زنان در نهضت انقلاب اسلامی قدردانی نموده و زنان را مبدأ همه خیرات و برکات انقلاب می‌دانست؛ کمتر کسی مانند ایشان تا این اندازه به ارزش کار و تلاش زنان این مرز بوم آگاه بوده و بر آن تاکید کرده است. ایشان بحث توسعه جایگاه زنان را برای جمهوری اسلامی در اندیشه و عمل ترسیم کردند و به زنان حق دخالت و در امور سیاسی، اجتماعی و ... را دادند.

در اوایل انقلاب و با توجه به شرایط بانوان در قبل و بعد از انقلاب و بر حسب حوزه‌های سیاسی - اجتماعی که متعدد و متنوع بود صلاحیت زنان برای ورود به تمام این حوزه‌ها به لحاظ فقهی، مورد بحث قرار گرفت. در میان فقها برخی صلاحیت شرعی زن را برای پرداختن به هر فعالیتی در جامعه به استثنای روابط خانوادگی و امور مربوط به فرزندان و خانواده منتفی دانستند. تعدادی نیز صلاحیت شرعی بانوان را نه تنها برای انتخاب نماینده و اعضای مجلس بلکه برای وکیل یا وزیر شدن نیز، منتفی شمردند. عده‌ای را نیز عقیده بر این بود که زنان، تنها صلاحیت انتخاب کردن رئیس حکومت یا نماینده مجلس شورای اسلامی و در یک کلمه تنها حق رأی دادن، را دارند.

گروهی صلاحیت زنان را برای نمایندگی مجلس می‌پذیرفتند؛ اما برای وزارت و مدیریت، فاقد صلاحیت می‌دانستند و فقها نیز معتقد بودند که زن به لحاظ شرعی می‌تواند تمام این مناصب را عهده دار باشد؛ ولی آنچه در میان تمام ادیان گذشته و حال - به استثنای افراد نادر - شهرت دارد این است که زن به لحاظ شرعی نمی‌تواند، رئیس حکومت شود. آیات و روایاتی که مورد استناد قرار می‌گرفتند عبارتند بودند از:

۱- آیه ی ۳۴ سوره ی نساء :

"الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ"
(نساء / ۳۴)

در بررسی این آیه به واژه «قوم» بر می‌خوریم که در برگیرنده معانی عدیده ای است، برخی آن را از ریشه «قوم» به معنای برتری و فضیلت می‌دانند که اگر به این معنا باشد در تعارض با آیه ۱۳ سوره حجرات است که می‌فرماید: "ملاک برتری و کرامت در نزد خداوند به تقواست." (حجرات/ ۱۳)

معانی دیگر این واژه عبارتند از: کفالت و نگهداری، ملازم و محافظ، متکفل امور، پرداخت هزینه زندگی و ... علاوه بر این وقتی بحث ولایت مطرح می‌شود، ولایت تنها بر زنان نیست، که در آیه، اشاره به قوام بودن مرد بر زن می‌کند؛ بلکه اصل ولایت، هم بر زنان است و هم بر مردان.

پس، عرصه آیه شریفه، حکومت و جامعه نیست بلکه خانواده است. که خود مبحث جداگانه ای است. فقط ذکر این نکته است که برتری مرد در توانایی و استعدادهایی که با نقش او در خانواده تناسب دارد، موجب فضیلت مطلق در همه زمینه‌ها نیست.

۲- آیه ۲۲۸ از سوره بقره که می‌فرماید:

"وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ"
(بقره/ ۲۲۸)

استناد به این آیه مبارکه در راستای درجه برتری مردان نسبت به زنان جهت تصدی ریاست حکومت و نفی ریاست زنان نیز مورد اشکال است، زیرا واژه «درجه» که به شکل نکره استعمال شده است، حاکی از برتری مردان در محدوده خاصی است و قابل

تعمیم در همه زمینه ها نیست. و چون بحث حقوق متقابل است، بنابر رأی اکثر مفسرین این برتری در محدوده خانواده است.

۳- آیه ۳۳ از سوره احزاب می‌فرماید:

" وَ قَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى. " (احزاب/۳۳)

همان طور که می‌دانیم مخاطب این آیه همسران پیامبر است و اصل در آن، اجتناب از خود آرای و خودنمایی در زمان جاهلیت است نه اجتناب از خروج از منزل؛ و این آیه هیچ ربطی به ریاست و حکومت ندارد.

۴- معروف‌ترین روایت، منتسب به پیامبر است که هنگام رسیدن خبر حاکمیت دختر کسری بر ایرانیان فرموده است: قومی که زمام امور خویش را به دست زنی بسپارد، رستگار نخواهد شد. (بخاری؛ ۱۳۶۷، ج ۳: ۹۰)

که این روایت با هفت بیان در اقوال راویان نقل شده است و نمی‌توان آن را حجتی بر مدعا گرفت. مضاف بر اینکه قبلاً گفته شد که مشروعیت زمامداری زن، فقط در قالب نهاد و قانونمداری قابل پذیرش است و نه حکومت استبدادی و حاکمیت مطلق، که آن، هم برای زن و هم مرد، هر دو بد است. در حکومت نوع اول که بر اساس شورا است. حاکم، قدرت خود را در چهارچوب شورا و دیگر نهادها اعمال می‌کند و به نظارت و ارزیابی مردم که از طریق نمایندگان منتخب ایشان و دیگر نهادهای مدنی، اعمال می‌شود کردن می‌نهد.

بنابراین اگر از نظر شرعی، رئیس حکومت باید مرد باشد، به طور قطع ضروری به نظر می‌رسد که این حکم در شرع مقدس به گونه ای می‌آمد که امت را دچار خطا و سردرگمی نسازد و فقیه مجبور نباشد برای استنباط خویش به روایت‌های ضعیفی استدلال کند. (شمس الدین، ۱۳۷۶: ۱۰۴)

در اینجا باز به جمله ی امام خمینی (ره) اشاره می‌شود که مشارکت سیاسی را فراتر از حق، بلکه آن را یک تکلیف الهی می‌داند آنجا که می‌فرماید:

"خانم ها حق دارند در سیاست دخالت بکنند، تکلیفشان این است." (امام خمینی،

۱۳۷۹، ج ۱۰: ۱۷-۱۵)

و در جای دیگر می‌فرمایند: " زن ها هم باید در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی هم دوش مردها باشند. البته با حفظ آن چیزی که اسلام فرموده است. " (امام خمینی، ج ۱۸: ۴۰۳-۴۰۵)

هم چنان که اشاره شد حضرت امام (ره) مشارکت بانوان در مسایل سیاسی را، تکلیف آنها می‌داند که این تکلیف در مهمترین و باشکوه ترین عنصر سیاسی - اجتماعی جامعه، یعنی شرکت در انتخابات، خود را جلوه گر می‌کند. ایشان با نگاه عارفانه ی خود همان طور که بر یک مسلمان ادای فرائض دینی را واجب و ضروری می‌دانند تخطی از انجام آنها را جزء گناهان می‌شمارند، شرکت آحاد مردم به ویژه زنان را در انتخابات، همانند ادای فرائض تلقی نموده، عدم شرکت را به منزله ی کوتاهی و سستی در حفظ دین اسلام در نظر می‌گیرند، به طوریکه در این باره می‌فرمایند: " به زن و مرد، آن کسی که به حد رأی دادن قانونی رسیده واجب است این مسأله که در پای صندوقهای تعیین رئیس جمهور حاضر بشوند و رأی بدهند. چنانچه سستی بکنید، کسانی که می‌خواهند این کشور را به باد فنا بدهند، ممکن است پیروز بشوند. باید همه ی شما، همه ی ما، زن و مرد، هر مکلف همان طور که باید نماز بخواند، همانطور باید سرنوشت خودش را تعیین کند. " (امام خمینی، ۱۵: ۲۹-۲۷)

" همان طور که مردها فعالیت می‌کنند برای انتخابات، خانم ها هم باید فعالیت بکنند برای اینکه فرقی ما بین شما و دیگران در سرنوشت شان نیست، سرنوشت ایران، سرنوشت همه است؛ یعنی آنقدری که اسلام خدمت به شما کرد، به مردها آنقدر خدمت نکرد. اسلام شما را حفظ کرد و شما متقابلاً اسلام را حفظ بکنید. " (امام خمینی، ج ۵: ۵۲۰)

۲) حضور زنان در فعالیتهای اجتماعی:

۱-۲. بر طبق بیانات قرآن کریم؛ در قرآن کریم، پروردگار متعال تقوا را معیار اصلی ارزش‌گذاری و تمایز بین انسان‌ها قرار داده است. تقوا سبب امتیاز و برتری دانسته شده، و آنانی که، چه زن و چه مرد، خود را از دام هوس‌ها و انحرافات دور نگه داشته و بر اساس احکام الهی عمل کرده‌اند، به عنوان گرامی‌ترین افراد معرفی شده‌اند. در این مورد

می فرماید: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ. " (حجرات / ۱۳)

پس خداوند تقوا را سبب برتری نوع بشر دانسته و تنها به آن ارج می نهد و بنا به این فرموده ، تقوا یک امتیاز برای آدمیان اعم از زن و مرد می باشد. بنابراین، از نگاه آخرین و کاملترین دین یعنی اسلام ، مردان و زنان هر دو می‌توانند از تمامی مزایای زندگی و وظایف سیاسی - اجتماعی بهره‌مند شوند، زیرا از دیدگاه اسلام هیچ تفاوتی میان آن‌ها نیست. هر دو جنس آزاد و مسئول اعمال نیک و بد خود هستند و در برابر کارهایشان پاسخگو خواهند بود.

۲-۲. بر طبق بیانات امام خمینی (ره): امام خمینی(ره) معتقد است که زن همانند مرد، حامل نفس انسانی است و از این رو قابلیت پیمودن مراتب کمال معنوی را داراست. آن حضرت حضور زن در اجتماع را نه تنها مایه ی خیر و برکت جامعه می داند بلکه این حضور را مقدمه ی پیمودن سیر و سلوک معنوی برای زن دانسته و در تفاسیر عرفانی خود ، از آیه "إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ" استفاده نموده ، شب قدر را نمادی از حضرت فاطمه زهرا (س) می‌داند که حامل اسرار الهی است و این نگاه عرفانی جایگاه زن را در نظام خلقت و سیر معنوی برجسته می‌سازد . از منظر عرفانی امام زن و مرد هر دو جلوه ی وجود حق تعالی هستند و زن مثل مرد ،خلقتی با کرامت دارد.ایشان همانطور که بر دخالت مرد در همه ی شئون اصرار دارند بر دخالت زن نیز در تمام شئون تاکید داشته ،زن را دارای مقام کرامت و اختیار دانسته و ابراز می دارند که خداوند زن را با کرامت و آزاد خلق کرده است، امام خمینی(ره)، زن را مربی جامعه و خانواده می‌داند. او تربیت انسان‌ها توسط زنان را به‌عنوان یک وظیفه الهی توصیف می‌کند و آن را زمینه‌ساز تحقق جامعه توحیدی می‌داند. از این منظر، زن نه تنها در بعد فردی، بلکه در بعد اجتماعی نیز مسئولیت گسترش ارزش‌های معنوی را بر عهده دارد. در نظر امام زن هیچگونه اختلافی از نظر عقلی با مرد ندارد و هر دو در گوهر وجود ، یکسان هستند براساس آیات وحیانی ، زن از نظر ایمانی همتای مردان است. ایشان زن را محبوبه خلقت و با عنوان های جامعه ساز و انسان ساز حتی بالاتر از مردان و جمال باطنی زن در کمال معنوی وی می‌داند. نگاه امام خمینی (ره) به تمام موجودات و بویژه انسان و

زن که مورد رحمت پرورگار هستند، نگاهی جمالی و رحامتی است. دیدگاه امام خمینی (ره) بر اساس آیات و روایات می باشد؛ ایشان زن را واجد همان کمالات و شرایط اجتماعی می داند که مرد از آن برخوردار است.

رهبر کبیر انقلاب در بیانات خود، حضور مردم به ویژه زنان را در عرصه های مختلف جامعه، یک امر الهی و یک دعوت از سوی خداوند تلقی کرده و این حضور را لیبیک به این دعوت شمرده و می فرماید: " این بانوان را کی بسیج کرده که در همه شئون کشور دخالت می کنند و دخالت بجایی هم می کنند؟ اینها را کسی [دعوت نکرده]، اینها را خدا دعوت کرده است. اینها لیبیک برای خدا دارند می گویند. " (امام خمینی، ج ۱۳: ۲۷)

امام بزرگوار باز در مورد حضور زنان در فعالیتهای اجتماعی در بیانات مبسوطی این چنین ابراز می دارند: " همان طوری که مردها باید در امور سیاسی دخالت کنند و جامعه خودشان را حفظ کنند، زن ها هم باید دخالت کنند و جامعه را حفظ کنند. زن ها هم باید در فعالیت های اجتماعی و سیاسی همدوش مردها باشند، البته با حفظ آن چیزی که اسلام فرموده است، بحمداله امروز در ایران جاری است. " (امام خمینی، ج ۱۸: ۴۰۴-۴۰۳)

" امروز باید خانم ها وظایف اجتماعی خودشان را و وظایف دینی خودشان را عمل بکنند و عفت عمومی را حفظ بکنند و روی آن عفت عمومی کارهای اجتماعی و سیاسی را انجام بدهند. " (امام خمینی، ج ۱۳: ۱۹۳-۱۹۲)

" باید همه زن ها و همه مردها در مسائل اجتماعی، در مسائل سیاسی وارد باشند و ناظر باشند. هم به مجلس ناظر باشند، هم به کارهای دولت ناظر باشند، اظهار نظر بکنند. " (امام خمینی، ج ۱۳: ۱۹۳)

" اسلام زن را مثل مرد، در همه شئون، همان طوری که مرد در همه شئون دخالت دارد، زن هم دخالت دارد... زن ها اختیار دارند؛ همان طوری که مردها اختیار دارند. خداوند شما را با کرامت خلق کرده است، آزاد خلق کرده است. " (امام خمینی، ج ۶: ۳۰۲-۳۰۰)

و نیز فرمودند: " همان طوری که حقوق مردها در اسلام مطرح است، حقوق زن ها، اسلام به زن ها بیشتر عنایت کرده است تا به مردها... " (امام خمینی، ج ۶: ۴۳۷-۴۳۶)

" از حقوق انسانی، تفاوتی بین زن و مرد نیست. زیرا که هر دو انسانند... " (امام خمینی، ج ۴: ۳۶۵-۳۶۴)

۲-۳. برخوردار شدن زن از آسایش بعد از ظهور اسلام :

در پرتو قوانین جامع دین اسلام، زنان به رفاه و آسایش کامل دست یافتند؛ این در حالی است که پیش از اسلام، وضعیت زنان در خانه مردان بسیار نگران کننده و رقت بار بود. اسلام به زنان حقوقی همچون حق زندگی، رفاه و آسایش، آموزش، مالکیت، دستمزد در برابر کار، امکان شکایت از مرد، دفاع از حقوق خود، مشارکت در امور اجتماعی و حق انتخاب را اعطا کرد، بدون اینکه مردان را نسبت به زنان برتر بداند. این رویکرد نشان می دهد که رشد و تکامل جامعه انسانی، همانند پرواز، به دو بال نیاز دارد: زن و مرد. هر یک به عنوان رکن جامعه انسانی، نقش مهمی در ایجاد یک واحد اجتماعی کارآمد دارند که جامعه را به سوی تکامل هدایت می کند. محروم کردن زنان از ایفای نقش های اجتماعی، بی عدالتی نسبت به جامعه انسانی محسوب می شود. البته، بر اساس تفاوت های طبیعی و خلقتی میان زن و مرد، وظایف آنها در برخی امور متفاوت است که این اختلافات باید مورد توجه و احترام هر دو طرف قرار گیرد. امام خمینی در این باره می فرماید:

" ... در بعضی از موارد تفاوت هایی بین زن و مرد وجود دارد که به حیثیت انسانی آنها ارتباط ندارد. مسائلی که منافات با حیثیت و شرافت زن ندارد، آزاد است. " (امام خمینی، ج ۴: ۳۶۵-۳۶۴)

امروزه در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، زن مسلمان، مانند مردان، در انتخاب وظایف خود آزاد است و با تکیه بر شایستگی و هوشمندی اش، ضمن پایبندی به شرافت، کرامت، عفاف و نجابت، در عرصه های متنوع اجتماعی فعال است. او در حوزه هایی چون آموزش و پرورش، آموزش عالی، بهداشت و درمان، ورزش، هنر، رسانه، مناصب دولتی، مدیریت، قوه قضاییه، قوه مجریه، قانون گذاری، تصمیم گیری، سیاست و امور اقتصادی، چه در بخش خصوصی و چه در بخش دولتی، حضور

دارد. این حضور ارزشمند، که مورد تأکید اسلام نیز است، نشان می‌دهد که دین مبین اسلام، نه تنها خواهان انزوای زنان نیست، بلکه آن‌ها را به مشارکت فعال و مؤثر در جامعه تشویق می‌کند.

(جناتی، ۱۳۹۸: ۷۵)

۳. نقش سیاسی - اجتماعی زنان در هدایت جامعه

در نگاه عارفانه حضرت امام (ره) وجود صلاح و فساد در جامعه در گرو وجود صلاح و فساد در بین زنان آن جامعه است؛ چرا که نقش محوری و کلید اصلی رشد و تعالی جامعه در دست سرمایه‌های انسانی آن جامعه است و زنان که تولید کنندگان و هدایت کنندگان این سرمایه هستند نقش اساسی را دارند. به تعبیر حضرت امام، مربی انسان‌ها زنان می‌باشند؛ خوشبختی و بدبختی کشورها وابسته به وجود زنان است؛ زن با تربیت صحیح خودش انسان ساز است و با تربیت صحیح خودش کشور را به سعادت و آبادی رهنمون می‌کند؛ از دید امام زن مبدأ همه سعادت‌ها باشد. امام (ره) با فرمایشات خود دقیقاً این موارد را مورد تأکید قرار داده و این چنین فرموده‌اند:

"نقش زنان در عالم از ویژگیهای خاصی برخوردار است. صلاح و فساد یک جامعه از صلاح و فساد زنان در آن جامعه سرچشمه می‌گیرد. زن، یکتا موجودی است که می‌تواند از دامن خود افرادی را به جامعه تحویل دهد که از برکاتشان یک جامعه بلکه جامعه‌ها به استقامت و ارزشهای والای انسانی کشیده شوند و می‌تواند بعکس آن باشد". (امام خمینی، ۱۳۷۹، ج ۱۶: ۱۹۲)

"زن‌ها مردان شجاع را در دامن خود بزرگ می‌کنند. قرآن کریم انسان ساز است و زن‌ها نیز انسان ساز. وظیفه‌ی زن‌ها انسان‌سازی است. اگر زن‌های انسان ساز از ملتها گرفته شود، ملتها به شکست و انحطاط مبدل خواهند شد، شکست خواهند خورد، منحط خواهند شد." (امام خمینی، ج ۶: ۳۰۰)

"زن انسان است؛ آن هم یک انسان بزرگ. زن مربی جامعه است، از دامن زن انسانها پیدا می‌شوند مرحله‌ی اول مرد و زن صحیح، از دامن زن است. مربی انسانها زن است. سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن است. زن با تربیت صحیح خودش

انسان درست می کند؛ و باتربیت صحیح خودش کشور را آباد می کند. مبدأ همه ی سعادت‌ها از دامن زن بلند می شود. زن مبدأ همه ی سعادت‌ها باید باشد." (امام خمینی، ج ۷ : ۳۳۹)

" زن مظهر تحقق آمال بشر است. زن پرورش ده زنان و بزرگ مردان است. از دامن زن مرد به معراج می رود. دامن زن محل تربیت بزرگ زنان و بزرگ مردان است." (امام خمینی، ج ۷ : ۳۴۱)

اوج تجلی این تأثیر گذاری را حضرت امام در ترسیم شخصیت زهرا(س) در چند مورد بیان می‌فرمایند:

" روز ولادت سرتاسر سعادت صدیقه ی طاهره که والاترین روز برای انتخاب روز زن است ، به ملت شریف ایران ، خصوصاً زنان محترم تبریک و تهنیت عرض می کنم . این ولادت با سعادت در زمان و محیطی واقع شد که زن به عنوان یک انسان مطرح نبود و وجود او موجب سرافکندگی خاندانش در نزد اقوام مختلف جاهلیت به شمار می رفت. در چنین محیط فاسد و وحشتزایی، پیامبر بزرگ اسلام دست زن را گرفت و از منجلا ب عادات جاهلیت نجات بخشید. و تاریخ اسلام گواه احترامات بی حد رسول خدا (ص) به این مولود شریف است ، تا نشان دهد که زن ، بزرگی ویژه ای در جامعه دارد که اگر برتر از مرد نباشد ، کمتر نیست . پس این روز ، روز حیات زن و روز پایه گذاری افتخار و نقش بزرگ او در جامعه است." (امام خمینی، ج ۱۴ : ۳۱۶)

" ... [اگر] پذیرفتید که روز زن است، به عهده شما مسائل بزرگی [خواهد آمد]؛ از قبیل مجاهده، که حضرت مجاهده داشته است، حضرت به اندازه خودش که در این ظرف کوتاه مجاهده داشته است، مخاطبه داشته است با حکومت های وقت، محاکمه می کرده است حکومت های وقت را، شما باید اقتدا به او بکنید تا پذیرفته باشید که این روز، روز زن است..." (امام خمینی، ج ۲۰ : ۷-۶)

" فردا روز زن است. روز زنی است که عالم به او افتخار دارد؛ روز زنی است که دخترش در مقابل حکومت های جبار ایستاد و آن خطبه را خواند و آن حرف ها را زد که همه می دانید؛ زنی که در مقابل یک جباری ایستاد- که اگر مردها نفس می کشیدند همه را می کشتند- و ترسید و ایستاد و محکوم کرد حکومت را، یزید را محکوم کرد.

به یزید فرمود تو قابل آدم نیستی، تو انسان نیستی. زن یک همچو مقامی باید داشته باشد. زن های عصر ما بحمدالله شبیه به همانها هستند. ایستادند در مقابل جبار با مشت گره کرده؛ بچه ها در آغوششان، و به نهضت کمک کردند." (امام خمینی، ج ۷: ۳۴۰)

براساس نظر حضرت امام(ره) در تمامی بیاناتشان در باره ی زنان، وظیفه تربیت و هدایت جامعه چه در ساختن فرهنگ و چه در تغییر الگوهای اجتماعی به عهده زنان است و طبعاً تحقق این امر مرتبط به باور زنان نسبت به توانایی های خویش، اعتماد به نفس و تخصص و دانش لازم است. که در این باره ایشان می فرمایند:

" زنان از نظر اسلام نقش حساس در بنای جامعه اسلامی دارند و اسلام زن را تا حدی ارتقا می دهد که او بتواند مقام انسانی خود را در جامعه بازیابد و از حد شیء بودن بیرون بیاید و متناسب با چنین رشدی، می تواند در ساختمان حکومت اسلامی مسئولیتهایی را به عهده بگیرد." (امام خمینی، ج ۴: ۴۳۶)

" خداوند نگهدار همه شما باشد. این پیروزی را ما از بانوان داریم قبل از اینکه از مردها داشته باشیم. بانوان محترم ما در صف جلو واقع بودند." (امام خمینی، ج ۷: ۶)

" زنان شیردل و متعهد، همدوش مردان عزیز به ساختن ایران عزیز پرداخته؛ چنانچه به ساختن خود در علم و فرهنگ پرداخته اند. و شما شهر و روستایی را نمی یابید جز آنکه در آنها جمعیت‌هایی فرهنگی و علمی از زنهای متعهد و بانوان اسلامی ارجمند به وجود آمده است." (امام خمینی، ج ۱۳: ۲۷۵)

" از آنجا که علوم مطلقاً، خصوصاً علوم اسلامی، اختصاص به قشری دون قشری ندارد، و بانوان محترم ایران در طول انقلاب ثابت نمودند که همدوش مردان می توانند حتی در فعالیتهای اجتماعی و سیاسی خدمتهای ارزشمندی به اسلام و مسلمانان نمایند و در تربیت و تعلیم جامعه بزرگوار بانوان پیشتاز باشند...." (امام خمینی، ج ۱۹: ۱۸۴-۱۸۵)

" این آزادی که الان برای ملت ما هست، برای زن، برای مرد، برای نویسنده ها، این آزادی آزادی است در کلیه اموری که این امور به نفع خود شما هست. شما آزادید بیاید بیرون مطالبتان را بگویید؛ انتقاد از دولت بکنید؛ انتقاد از هر کس که پایش را کج گذاشت بکنید. هیچ کس نیست که به شما بگوید چرا. بروید در جهاد سازندگی؛ با ملت خودتان

بروید و همراهی کنید آزادید، می روید می کنید. تمام چیزهایی که در رشد انسان، در رشد خواهرها و برادرها، و این کودکان عزیز، دخالت دارد، اینها همه آزاد هستند. آنی که اسلام جلوی او را گرفته و آزاد نیست؛ قمار بازی است که تباہ می کند ملت را؛ شرابخواری است که تباہ می کند ملت را؛ انواع فحشایی که در زمان این مرد جنایتکار بود و فراهم کرده بودند اسبابش را. اینهاست که در اسلام ممنوع است. " (امام خمینی، ج ۱۰: ۱۸۸)

" این مادر که بچه در دامن او بزرگ می شود بزرگترین مسئولیت را دارد؛ و شریفترین شغل را دارد: شغل بچه داری. شریفترین شغل در عالم بزرگ کردن یک بچه است، و تحویل دادن یک انسان است به جامعه. این همان بود که خدای تبارک و تعالی در طول تاریخ برایش انبیا فرستاد، در طول تاریخ از آدم تا خاتم. انبیا آمدند انسان درست کنند. " (امام خمینی، ج ۷: ۴۶۴)

" نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است؛ برای اینکه بانوان علاوه بر اینکه خودشان یک قشر فعال در همه ابعاد هستند؛ قشرهای فعال را در دامن خودشان تربیت می کنند. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است، و از خدمت همه کس بالاتر است. و این امری است که انبیا می خواستند. می خواستند که بانوان قشری باشند که آنها تربیت کنند جامعه را، و شیرزنان و شیرمردانی به جامعه تقدیم کنند. " (امام خمینی، ج ۱۴: ۱۹۷)

" شما مسئول هستید. مسئولیت بزرگ است. یک انسان درست، ممکن است یک عالم را تربیت بکند. یک انسان غیر سالم و یک انسان فاسد، عالم را به فساد می کشد. فساد و صلاح از دامنهای شما و از تربیتهای شما و از مدارسی که شما در آنجا اشتغال دارید، از آنجا شروع می شود. " (امام خمینی، ج ۹: ۲۹۳-۲۹۲)

" این تحول که در ایران پیدا شد، تحول همه جانبه، تحول فکری، تحول روحی، تحولات دیگر، اینها اعجاز بود که خدای تبارک و تعالی نصیب شما ملت کرد در این زمان. امروز من می بینم گوینده شما بانوان ساحلی، سخنگوی شما بانوان ساحلی، مسائلی را طرح می کند مسائل روز است؛ مسائل سیاسی روز است؛ مسائل اجتماعی روز است. همان طور که بانوان دیگر، در مراکز، در سایر محال ایران، مسائلی که امروز

طرح می کنند مسائل روز است؛ مسائل سیاسی و اجتماعی است. و این تحول به برکت این نهضت اسلامی پیدا شد. و من امید را دارم که این تحول باقی بماند و شما بانوان و شما برادران و سایر برادران و خواهران ما جدیت کنید که حفظ کنید این تحول روحی را. دخالت کنید در مسائل سیاسی خودتان، در مسائل اجتماعی خودتان. " (امام خمینی، ج ۸: ۳۸۵-۳۸۴)

" چنانچه خدای نخواستہ یک وقت دفاع عمومی واجب شد بر همه ؛ یعنی، همه ما بی استثنا، هرکس قدرت دارد بی استثنا، دفاع بر او واجب شد، مهیا باشید از برای دفاع . و البته سنگر علم هم یک سنگر دفاعی است. دفاع از همه فرهنگ اسلام. شما می دانید که فرهنگ اسلام در این مدت مظلوم بود، در این مدت چند صد سال، بلکه از اول بعد از پیغمبر-سلام الله علیه- تا برسد به حالا، فرهنگ اسلام مظلوم بود، احکام اسلام مظلوم بودند و این فرهنگ را باید زنده کرد. و شما خانمها همان طوری که آقایان مشغول هستند، همان طوری که مردها در جبهه علمی و فرهنگی مشغول هستند، شما هم باید مشغول باشید. و من امیدوارم که خداوند به همه ی شما توفیق عنایت کند و در این سنگر هم پیشروی کنید و دعا کنید که آنهایی که در جبهه ها مشغول به دفاع از کشور خودشان و از اسلام هستند، آنها هم انشاءالله، پیروز باشند. و همه شما انشاءالله مؤید و موفق و سالم و سلامت باشید. " (امام خمینی، ج ۲۰: ۹)

" جمله قضیه اینکه تربیت نظامی بودن، یاد گرفتن انواع نظامی بودن را برای آنهایی که ممکن است. این طور نیست که واجب باشد بر ما که دفاع کنیم و ندانیم چه جور دفاع کنیم، باید بدانیم چه جور دفاع می کنیم. البته در آن محیطی که شما تعلیم نظامی می بینید باید محیط آزاد، محیط صحیح باشد، محیط اسلامی باشد، همه جهات عفاف محفوظ باشد، همه جهات اسلامی محفوظ باشد. " (امام خمینی، ج ۲۰: ۷)

آسیب شناسی مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان

در مبحث بررسی آسیب‌های مشارکت قانونمند زنان در فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی و بررسی علل بی میلی، انفعال و انفصال برخی زنان از ورود به عرصه‌های مختلف مشارکت، می توان در دو سطح، مبانی اجتهادی و مبانی فرهنگی به نکات ذیل اشاره کرد:

۱. مبانی اجتهادی؛ در بحث زن و مسائل اجتماعی - سیاسی از نگاه مبانی اجتهادی، با بررسی کاملی که در مبانی اجتهادی و عناصر اصلی استنباط و پایه های معتبر شناخت و از کتاب و سنت انجام داده ام، برایم ثابت شد که در مبانی اجتهادی، جنسیت خاص مرد بودن در تصدی مقامات و وظایف اجتماعی، اعتبار نشده است و بدین جهت در زمان تشریح ۲۳ سال، صحابه صد سال و تابعین، هفتاد سال ادامه داشت، هیچ محدودیتی برای زنان مسلمان وجود نداشته است. درخصوص موارد جزئی نیز محدودیت به وجود آمده بر اساس مصالح کلی نظام بشری و مباحث تشریح، تنها اختصاص به زنان نداشته، و جامعه مردان را نیز در بر گرفته است؛ بنابراین در موارد جزئی محدودیت ایجاد شده برای زنان از باب تبعیض در جنسیت نبوده، و از باب مصالح در تشریح می باشد. (جناتی، ۱۳۹۶، ج ۵: ۲۱۷)

۱-۱) مهم ترین عواملی که زنان را از انجام وظایف سیاسی و اجتماعی محروم ساخته، به شرح زیر هستند: ۱- تأثیر ذهنیت های نادرست که ناشی از برداشت های غلط برخی از افراد سطحی نگر، بسته ذهن و ظاهراً عالم بر جامعه است؛ ذهنیت هایی که بر واقعیت ها چیره شده اند. ۲- شرایط خاص زمان و مکان و همچنین سنت های اشتباه اجتماعی و محیطی. ۳- تعصبات نابجا که مانع بصیرت افراد در دیدن حقایق می شود و پذیرش واقعیت ها را دشوار می کند. ۴- عدم توجه کافی از سوی زنان به خودشناسی. ۵- نداشتن برنامه ای مناسب در زندگی. ۶- مردسالاری و رفتار ناعادلانه مردان که بر این باورند پس از ازدواج، زن به نوعی دارایی یا خدمتکار آنها شده و وظیفه ای جز کار در خانه و خدمت به مرد ندارد. این در حالی است که اسلام بر اصل شایسته سالاری تأکید داشته و مردسالاری یا زن سالاری را نمی پذیرد. ۷- کمبود آگاهی دینی و مذهبی مردم و ناآگاهی زنان از حقوق خود که اسلام در زمینه های اجتماعی، اخلاقی و دینی برایشان مشخص کرده است؛ این باعث می شود برخی افراد بپندارند مردان حقوق بیشتری در زندگی مشترک دارند و به همین دلیل، زنان نباید در امور اجتماعی مشارکت کنند، در حالی که این باور کاملاً نادرست است. ۸- دیدگاه های کوتاه و محدود افراد جامعه که تصور می کنند وظایف سیاسی و اجتماعی برای زنان به دلیل کمبود توانایی مناسب نیست. چنین باور نادرستی طی تاریخ موجب شده که زنان از بسیاری از مزایای

اجتماعی، سیاسی، هنری، علمی و فرهنگی محروم شوند، در حالی که زنان نیز می‌توانند در دستیابی به اهداف جامعه نقشی مهم و سازنده ایفا کنند. به همین دلیل، نیاز است که نگاه و باور جامعه تغییر یابد تا بدانند زنان نیز همانند مردان، انسان‌هایی مستقل و توانا هستند و می‌توانند مسئولیت‌ها را به‌خوبی بر عهده بگیرند. ۹ - برداشت برخی افراد از مبانی این حدیث که «زن بدون اذن شوهر حق خروج از منزل را ندارد؛ علی‌رغم صحت این موضوع، فقیه باید در کنار یک حدیث، احادیث دیگر را هم مورد بررسی قرار دهد و نباید صرف دیدن یک حدیث فوراً بر طبق آن حکم کند. برخی بر اساس این حدیث، عدم شرکت در فعالیتهای اجتماعی را برای زن قائل شده‌اند؛ ولی این برداشت نادرست است؛ زیرا استنباط، تنها از طریق بررسی همه عناصر اصلی دریافت می‌شود. اعتبار اذن مرد در خروج از منزل مطلق نبوده، و مقید به آن صورتی است که با حق شوهر منافات داشته باشد و این بدان جهت است که خداوند همه را در زندگی آزاد آفریده است. و این آزادی تنها یک حق نیست، بلکه یک امر فطری است و خداوند به همه انسانها کرامت بخشیده است. از این رو نمی‌توان قائل شد که زن با ازدواج به مالکیت و یا خدمتکاری مرد در خواهد آمد؛ زیرا خداوند برای هر یک حقی بر دیگری قرار داده که باید آن را رعایت کنند. در حدیثی آمده است: «حرام است بر مرد که زن را از خارج شدن از منزل برای یادگیری (اگر دانا نباشد) منع نماید.» اگر دانا باشد باید او را آموزش دهد؛ پس این نظریه که زن به طور مطلق، حق خروج از منزل را ندارد، نادرست است بنابراین خانم می‌تواند با حفظ حق همسر در صحنه‌های اجتماعی شرکت فعال داشته باشد و همسر حق ندارد او را از دخالت در آنها منع کند؛ ولی اگر رفتن او موجب فساد می‌شود، مسأله دیگری است. ۱۰ - نقل احادیثی که موجب محرومیت زنان از حضور در جامعه می‌شود. کسانی که آگاهی از موازین حدیثی، رجایی، فقهی و اجتهادی نداشته، و از سواد کافی برخوردار نیستند، در منازل، حسینیه‌ها و تکیه‌ها احادیثی می‌خوانند مبنی بر اینکه زن نمی‌تواند قاضی، رئیس‌جمهور و یا مرجع تقلید شود؛ و یا اینکه زن نمی‌تواند از منزل خارج شود که همه آنها بی‌اساس است. زن می‌تواند در صورتی که واجد شرایط باشد، رئیس‌جمهور، قاضی و یا مرجع تقلید شود. نقل این احادیث ضعیف و غیر معتبر به وسیله برخی از ناآگاهان به موازین علوم حدیث و علم رجال، باعث شد تا

مضمون آنها به عنوان حکم شرعی در طول تاریخ بیان شود پس، این احادیث نقش بسیاری در محرومیت زنان داشته است. به اینگونه احادیث، که از روی غرض و انگیزه ساخته شده و در میان احادیث ما منتشر شده است، اسرائیلیات می گویند. به عنوان نمونه، حدیثی از حضرت زهرا(س) نقل می کنند که: "خیر النساء ان لا یرون الرجال و لا یراهن الرجال"، "بهترین زنان، زنانی هستند که مردان را نبینند." این نقلی است که ضد عمل حضرت زهرا است؛ زیرا اعمال حضرت زهرا - سلام الله علیها - یکی از منابع و آیات شناخت است. (جناتی، ۱۳۹۶، ج ۵: ۲۱۸-۲۱۷)

۲. مبانی فرهنگی؛ ساختار فرهنگی و اجتماعی حاکم، باور به عدم کارآیی زنان در عرصه های سیاسی و اجتماعی را تقویت کرده است که این باور منجر به کاهش تمایلات و انگیزه های آنان برای مشارکت می شود. از طرفی، پرهزینه بودن فعالیت ها و در مقابل، کم بودن و دور بودن پاداش ها، به ویژه در عرصه سیاست، در کنار برخوردهای بازدارنده و گاهاً تحقیرآمیز، موجب دلسردی زنان می شود. همچنین، عدم توزیع عادلانه امکانات و فرصت های مناسب برای دسترسی زنان به منابع قدرت، ضعف اطلاع رسانی و اطلاع گیری، باعث تثبیت ارزش های غلط و انتشار آن ها در جامعه می گردد. به طور کلی، به تعبیر هانتینگتون، نگرش نخبگان سیاسی در قبال مشارکت زنان و میزان بهره مندی آن ها از وسایل، امکانات و منابع برای محدود کردن فعالیت های سیاسی - اجتماعی، یکی از آسیب های جدی به مشارکت زنان به ویژه در عرصه های سیاسی است. (هانتینگتون، نشر علم، ۱۳۸۷: ص ۵۰)

از دیگر زیان هادر سطح فرهنگی، عدم باور زنان به کار آمدی شان در صحنه های اجتماعی و تربیت خانوادگی آنان که منجر به این ناباوری می تواند باشد. امام خمینی (ره) در رد باور فرهنگی به وجود آمده در باره ی زنان می فرمایند: "این تبلیغات که اگر اسلام پیدا شد، مثلاً دیگر زن ها باید بروند توی خانه ها بنشینند یک قفلی هم درش بزنند، بیرون نیابند! این چه حرف غلطی است که به اسلام نسبت می دهند. صدر اسلام زن ها توی لشکرها هم بودند؛ توی میدان های جنگ هم می رفتند. اسلام با دانشگاه ها مخالف نیست، با فساد دانشگاه ها مخالف است؛ با عقب نگه داشتن دانشگاه ها مخالف است. با دانشگاه استعماری مخالف است. اسلام با هیچ چیز از این مظاهر تمدن مخالفت ندارد."

اسلام زن‌ها را دست‌شان گرفته آورده در قبال مردها نگه داشته؛ در صورتی که در زمانی که پیغمبر اسلام آمد، زن‌ها را هیچ حساب می‌کردند. اسلام زن‌ها را قدرت داده است. اسلام زن‌ها را در مقابل مردها قرار داده؛ نسبت با آن‌ها تساوی دارند. " (امام خمینی: ج ۵: ۲۱۷)

نتیجه گیری:

دیدگاه عارفانه امام خمینی(ره) در باره ی مسئله ی زن ، جدا از تصور ایشان از جامعه ی اسلامی به مثابه یک کل نیست و زن در جزء جزء آثار آن امام همام حضور پررنگی دارد. امام خمینی (ره) با تأکید بر نقش بسزای زن در جامعه، بر آنندکه زنان باید دوشادوش مردان در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی حضور داشته باشند. در نگاه عارفانه ی حضرت امام (ره) زن به مثابه یک انسان است، نه صرفاً "جنس مؤنث که بازیچه ی عماره پرستان باشد.ایشان بر این عقیده استوارند که، در نظام اسلامی، زن به عنوان یک انسان می تواند در ساخت جامعه اسلامی در کنار مرد مشارکت اثرگذار داشته باشد. افتخار حضرت امام(ره) به شرکت زنان در کنار مردان در اکثر امور مربوط به انقلاب اسلامی، نشانگر آن است که در دید امام (ره) زن نیز می تواند نقشی فعال در حرکت سیاسی -اجتماعی و برابر با نقش مرد ایفا نموده و چه بسا در سازندگی جامعه هم ، از مرد پیشی بگیرد. امام خمینی (ره) به واسطه ی حضور آگاهانه ی زنان در صحنه های اجتماعی و به ویژه سیاسی، شکوه و عظمتی را برای زن مسلمان ایرانی رقم زد که جا دارد به آن بالید. از آنجاکه ارکان اجتماع بر اساس مشیت الهی بر دوش هم جنس مرد وهم جنس زن نهاده شده است، حضور بانوان در فعالیتهای اجتماعی برای رشد و تکامل خود، جامعه و خانواده اهمیت فراوان دارد و نادیده گرفتن آنان از صحنه های اجتماعی، نتایج بس زیانباری را برای اهداف نظام مقدس اسلامی خواهد داشت. امام خمینی(ره) در تمام سخنرانیهای خود که درباره ی مسائل اجتماعی ایراد فرموده اند، از نقش زن و اهمیتی که دارد چشم پوشی نکرده اند. ایشان بر تمام نقشهای زن متمرکز شده اند؛ نقش در خانواده ، نقش در تربیت فرزندان و پرورش درست آنان؛ نقش به عنوان مادر و همسر؛ نقش در پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع از اسلام چه در جبهه و به

صورت نظامی، چه در بطن جامعه و به صورت رویارویی با جبهه تهاجم فرهنگی و استعمار حقوق زن و نقش در برهه های حساس سیاسی - اجتماعی، تنها نمونه هایی از آن و البته در زمره مهمترین و بهترین آنان است. نقش زن در دید امام (ره) نقشی مکمل برای مرد و نقشی اساسی است که نمی توان در هیچ یک از زمینه ها از آن بی نیاز شد، زیرا اگر زن خواسته های خداوند، از او را به منصفی ظهور برساند، بر تحول جوامع، به ویژه جوامع اسلامی و بیداری امت اسلامی تأثیر می گذارد. با توجه به تحولات اخیر در زمینه حضور زنان در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی، تحقیقات پیشین به جنبه های مختلفی از این حضور پرداخته اند، از جمله تأثیرات روان شناختی، اجتماعی و اقتصادی آن ها. در این میان، بیشتر مطالعات بر روی چالش ها و محدودیت های اجتماعی زنان تمرکز کرده اند، اما پژوهش های جدید نشان می دهند که با تغییرات اجتماعی، فرهنگی و فناوری، نقش زنان در جامعه به طور قابل توجهی تکامل یافته است. همچنین، تأثیرات این حضور بر سلامت روان، اعتماد به نفس، و روابط اجتماعی زنان در مقایسه با گذشته، نیازمند بررسی های دقیق تر و جامع تری است. در این راستا، این تحقیق سعی دارد با بهره گیری از رویکردهای جدید تحلیلی و توجه به تنوع اجتماعی، تأثیرات مثبت و منفی این حضور را در ابعاد مختلف روشن کند و به تحلیل نقش زنان در جوامع مختلف پردازد و این نکته را روشن سازد که چرا با وجود چنین نگاهی نسبت به زن از سوی یک رهبر دینی و مذهبی، عده ای سعی در انکار توجه خاص اسلام و انقلاب به قشر زن را دارند؟

منابع

۱. قرآن کریم. (ن، مکارم شیرازی. مترجم).
۲. بخاری، محمد بن اسماعیل. (۱۴۱۰ ق). صحیح بخاری. قاهره.
۳. جناتی، اشرف. (۱۳۹۸). "تساوی زن و مرد از نگاه قرآن." پرتال امام خمینی (ره).
۴. جناتی، محمد ابراهیم. (۱۳۹۶). "زن و مسائل اجتماعی و سیاسی از نگاه مبانی اجتماعی." پرتال امام خمینی.

۵. حاجی حسن، ملیحه؛ نادری، مهدی. (۱۴۰۳). "مولفه های هویتی حاکم بر الگوی مطلوب زن در دیدگاه امام خمینی (ره)". *گفت‌وگوهای سیاسی انقلاب اسلامی*. دوره ۳، ش ۲، ۱۲۲-۱۵۰.
۶. حسینی، سیده معصومه. (۱۳۸۳). "تفاوت های جنسیتی از دیدگاه اسلام و فمینیست". *مطالعات راهبردی زنان*.
۷. خمینی، سید روح‌الله... (۱۳۷۸). *آداب الصلوئه*. چاپ هشتم. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۸. خمینی، سید روح‌الله... (۱۳۷۹). *صحیفه امام خمینی*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۹. خمینی، سید روح‌الله... (۱۳۸۱). *ولایت فقیه*. چاپ دوم. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۱۰. خمینی، روح‌الله. (۱۳۷۱). *چهل حدیث*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۱۱. خمینی، روح‌الله. (۱۳۶۰). *مصباح الهدایه*. (ا، فهری. مترجم). نشر پیام آزادی.
۱۲. خمینی، روح‌الله. (۱۳۹۳). *جایگاه زن در اندیشه امام خمینی (ره)*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۱۳. رضایی، م. (۱۴۰۰). "جایگاه سیاسی زن از دیدگاه امام خمینی (ره)". *پژوهشهای نوین در گستره ی تاریخ، فرهنگ و تمدن شیعه*.
۱۴. زارع، مهدی و همکاران. (۱۳۹۶). "بررسی مشارکت سیاسی زنان در فرآیند شکل گیری، تثبیت و تداوم انقلاب اسلامی ایران". *علوم سیاسی*. دوره ۱۳، ش ۴۰.
۱۵. سامویل، هانتینگتون. (۱۳۸۷). *سامان سیاسی در جوامع دست خوش دگرگونی*. (م، ثلاثی. مترجم). نشر علم.
۱۶. سیدی، فرانک. (۱۴۰۰). "بازتولید پرسمان مشارکت سیاسی - اجتماعی زنان در گفت‌وگوهای انقلاب اسلامی". *جامعه شناسی سیاسی انقلاب اسلامی*. دوره ۲، ش ۲، ۷-۲۸.

۱۷. شمس الدین، محمد مهدی. (۱۳۷۶). *حدود مشارکت سیاسی زنان در اسلام*. (م)، عابدی. مترجم). تهران: انتشارات بعثت.
۱۸. صادقی ارزگانی، محمدامین. (۱۴۰۲). *زن در اندیشه عارفانه امام خمینی (ره)*. تهران: نشر عروج.
۱۹. مهریزی، مهدی. (۱۳۸۶). *شخصیت و حقوق زن در اسلام*. تهران: نشر علمی فرهنگی.
۲۰. میرمحمدی، داود. (۱۳۷۷). *شوراهای اسلامی، ضرورت پیش شرطها و مکانیزم های لازم برای اجرای آن؛ انتشارات حوزه ی معاونت سیاسی - اجتماعی وزارت کشور*. تهران: دفتر امور اجتماعی وزارت کشور.
۲۱. هدایت زاده، فرهاد. (۱۳۹۰). *دیدگاه امام خمینی (ره) درباره جایگاه زن با محوریت شخصیت حضرت زهرا (س)*. تهران: نشر عروج.

22. - www.tebyan.net
23. - www.mehrnews.com
24. - www.farsnews.com